

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2020-02-10

Samrådsförslag till detaljplan för fastigheten Burmanstorp 1 m.fl. Telestaden, i stadsdelarna Farsta och Larsboda, S-Dp 2014-13908

Samfundet S:t Erik har tagit del av förslaget till detaljplan, som syftar till att möjliggöra en omvandling av det före detta televerksområdet i Farsta till en stadsdel med cirka 2000 nya bostäder, två skolor, fem förskolor, en idrottshall och lokaler för handel, kontor, verksamheter och service.

Vi anser att Nynäsvägen i sig behöver bli mindre störande och åtskiljande, att föreslagen bebyggelse mellan skivhusen i Vitsandområdet bör utgå, att teletornet ska bevaras och att kompletterande ny bebyggelse intill Nynäsvägen och Ågesta Broväg ska utformas i enlighet med Farstas stadsbyggnadstradition där landskap, vegetation och byggnader samspelar. Samfundet S:t Erik finner det anmärkningsvärt att detaljplaneförslaget inte följer "Program för Tyngdpunkt Farsta".

Planförslaget

Farsta ska utvecklas till en tyngdpunkt och byggande av 8 000 nya bostäder ska möjliggöras i stadsdelen. I området kring trafikplats Larsboda planeras för omfattande bebyggelse genom sex olika exploateringsprojekt. Ytor som i dagsläget är bullerstörda och outnyttjade ska omvandlas till allmänna stråk, parker och torg samt nya bostadskvarter. Parallellt utvecklas strandstråken längs Magelungen och Drevviken för att utgöra en tillgång för hela stadsutvecklingsområdet. Projekten medför att totalt drygt 3 500 nya bostäder kommer att byggas sammanlagt på båda sidorna av Nynäsvägen (Rv 73).

Ett av delområdena intill Larsboda trafikplats inkluderar det tidigare televerkets områden. Det nu aktuella detaljplaneförslaget syftar till att möjliggöra en omvandling av före detta televerksområdet genom att tillföra cirka 2000 nya bostäder, två skolor, fem förskolor, en idrottshall och lokaler för handel, kontor, verksamheter och service. Det föreslagna omvandlingsområdet kallas Telestaden och ingår i ett större stadsutvecklingsområde som ska vända Farsta mot Drevviken. Ett utvecklat lokalgatunät kopplas till det omgivande gatunätet. Nya gång- och cykelbroar föreslås över Nynäsvägen. En ny park, Mårbackaparken, föreslås bli områdets stadsdelspark.

Samfundet S:t Eriks synpunkter

Samfundet S:t Erik har tidigare framfört synpunkter beträffande *Program för Tyngdpunkt Farsta* och ansåg då att programmet behövde utvecklas och bli mer konkret. Bland annat påtalade vi risken för att den nya stadskärnan kommer att bli fragmenterad då programområdet är uppdelat på ett stort antal pågående och kommande detaljplaner. Vi betonade att Farstas modernistiska arv med samkomponerade byggnader i landskap måste bevaras och förvaltas i den fortsatta stadsutvecklingen. Samfundet S:t Erik framförde också att fördjupade studier måste utarbetas i det kommande arbetet, med målet att fastlägga strukturella planeringsunderlag för att motverka en fragmenterad och splittrad helhet. Fördjupat program måste göras med avseende på övergripande sammanhållande grönstruktur, ekologiska samband och svaga länkar (främst gällande områdets ekmiljöer), dagvattenhantering samt utvecklat stadsliv med fokus på kultur och utbildning. Vi påtalade också att särskild hänsyn måste tas när Teliakomplexet och Farsta gård, två bebyggelsemiljöer med mycket höga arkitektoniska och kulturhistoriska värden, utvecklas.

Nynäsvägens barriäreffekt kommer att förstärkas

Den planerade utbyggnaden av Farsta innebär nästan en fördubbling av antalet bostäder i området, från dagens cirka 10 000 till totalt 18 000 lägenheter. Inom tio år blir Farsta befolkningsmässigt lika stort som tätorterna Borås, Eskilstuna eller Halmstad är idag, och på sikt ännu större.

Detta kommer också att medföra ökad trafik. Trafikverket, Stockholms stad och Trafikförvaltningen, Stockholms läns landsting har i annat sammanhang redovisat *Trafikprognoser och scenarier för Stockholms län - Skillnader och likheter mellan olika prognoser och scenarier* – i en gemensam PM (år 2018). Av den gemensamma redovisningen framgår att det totala antalet resor i länet (exkl. yrkestrafik) per dygn förutses öka från knappt två och en halv miljoner (år 2014) till mellan tre och fyra miljoner år 2040. Vid denna tidpunkt antas flera stora infrastrukturinvesteringar vara genomförda. Bland annat antas Norviks hamn, Förbifart Stockholm och Södertörnsleden samt nya tunnelbanegrenar ha tagits i bruk.

Samfundet S:t Erik saknar en motsvarande redovisning av den långsiktiga trafikutvecklingen på Nynäsvägen (Rv 73) i höjd med Larsboda trafikplats. Idag är trafikbelastningen där av samma storleksordning som exempelvis vid E18 intill Rinkeby – Tensta. Erfarenhetsmässigt kan man anta att regionens sydostsektor, och Nynäsvägen, knappast kan väntas bli avlastad i särskilt hög grad av de nya trafikanläggningarna. Det innebär att en fortsatt kraftig ökning av trafiken på Nynäsvägen är sannolik. En övergång till eldrift eller andra alternativa drivmedel kan inte väntas leda till väsentligt minskat trafikbuller vid de hastigheter det här är fråga om. Det är även rimligt att tro att det kommer att bli aktuellt med nya snabba bussförbindelser på motorvägen med hållplats vid Farsta av kapacitetsskäl och för att förbättra tillgängligheten med kollektivtrafik i växande stadsdelar. Detta nämns också i *Program för Tyngdpunkt Farsta*.

En av huvudstrategierna i *Program för Tyngdpunkt Farsta* är att Farsta ska vändas mot sjöarna:

”Vid Magelungens och Drevvikens stränder utvecklas attraktiva boendemiljöer samtidigt som park- och naturmiljöerna stärks. I strandzonerna utvecklas gröna stråk som förenar sociala och ekologiska värden. Genom att överbrygga och omforma de vägar som idag utgör barriärer mellan centrala Farsta och vattnet skapas tillgänglighet till strandområdena för hela Farsta. Omvandlingen av Teliaområdet bidrar till att öppna upp Farsta mot vattnet. För delar av strandområdena finns sedan tidigare antagna planprogram, som har inarbetats och justerats i detta förslag.”

Det nu redovisade detaljplaneförslaget innebär ingen ändrad utformning av Nynäsvägen utöver själva trafikplatsen vid Larsboda. Däremot föreslås en ny gata mellan motorvägen och det östliga televerksområdet (Mårbacka), på motsvarande sätt som redan finns i Vitsand, samt en bibehållen gata på motorvägens andra sida. Gatorna längs båda sidorna om motorvägen föreslås försörja kraftigt utvecklade bebyggelseområden med stor framtida befolkning. Barriärverkan och buller från Nynäsvägen kommer därmed att förstärkas. Planförslaget inkluderar följdriktigt förslag om höga bullerskärmande nybyggnader.

I *Program för Tyngdpunkt Farsta* anges att möjligheten att skapa breda övergångar, landskapsbroar, över Nynäsvägen skall undersökas i fortsatt planering. Planbeskrivningen nämner inte något om detta. De två föreslagna upplyfta nya gång- och cykelpassagerna ser inte ut att kunna bli särskilt inbjudande.

- Samfundet S:t Erik anser att samrådsförslaget inte lever upp till målet att låta ”Farsta nå stränderna” Istället permanentas och förstärks Nynäsvägens barriär, vilket ur social hållbarhets-synpunkt är en mycket negativ stadsutveckling.
- Samfundet S:t Erik efterlyser en seriös analys av alternativa lösningar av området vid Nynäsvägen, inklusive nedsänkning och bullerdämpning av Nynäsvägen, möjligheter att införa snabb busstrafik med hållplats vid Farsta, mer kraftfulla och inbjudande gång- och cykelvägar som binder samman områdena på vägens båda sidor och betydligt minskade bullerstörningar i omgivningen. Stockholm stad, Trafikverket och Trafikförvaltningen uppmanas samverka om detta.

Olyckligt brott mot Farstas landskaps- och stadsbyggnadskaraktär

Traditionen att bygga hus i landskap som har funnits i Farsta sedan stadsdelen växte fram åren kring 1960 är slående. Landskapet och principen om "hus i park" i en stor skala är ett viktigt och imponerande karaktärsdrag för hela Farsta. Det är ett tydligt arv att förhålla sig till när stadsdelen växer och bebyggelsen kompletteras. Denna princip följs dock inte i det aktuella planförslaget med dess höga bebyggelseskärmar som sluter gårdarna mellan skivhusen i kvarteret Vitsand och de många slutna kvarteren i områdets östra del. De föreslagna sammanhängande bullerskärmande byggnadsvolymer kommer att bilda en hög och tät mur som tydligt skiljer Farstasidan från Drevvikensidan. Trots att målet är att vända Farsta mot sjöarna så verkar den överdrivna skalan längs Nynäsvägen i motsatt riktning.

Även de slutna fasaderna in mot huvudangöringen vid Ågesta Broväg står i alltför stor kontrast till Farstas tydliga grundkaraktär med storskalig bebyggelse som tydligt relaterar till topografi och vegetation.

Samfundet S:t Erik finner däremot att de övriga föreslagna bebyggelseområdena i den östra delen ligger väl placerade i landskapet mellan de omgivande höga landformerna. Även utvecklingen av områdets inre stråk, som tar sin utgångspunkt i den kraftfulla och enkla landskapsgestaltningen i Mårbackaområdet, och som avses fortsätta vidare via Teletorget och i Vitsandsstråket, har goda förutsättningar att bli en attraktiv och viktig del av den nya stadsmiljön. För Samfundet S:t Erik framstår det som naturligt att knyta Vitsandsstråket till Farstaängen, och det parkstråk som fortsätter i dalgången in mot Farsta centrum, på ett mycket tydligare sätt än som redovisas i detaljplaneförslaget. Det nya området behöver få en tydlig entré i nordväst för gående och cyklister. I planområdets östra del föreslås en grupp nya punkthus som ser ut att kunna utvecklas i enlighet med Farstas park- och bebyggelsetradition.

- Samfundet S:t Erik ifrågasätter de föreslagna höga och sammanhängande byggnadsvolymer som är avsedda att bygga bort trafikbullret vid Nynäsvägen. De förstärker och cementerar barriäreffekten och skapar ett ogästvänligt vägrum. Förslaget till detaljplan bör omarbetas med ambitionen att dämpa bullret vid källan och i stället låta stadsfronten mot Nynäsvägen underordna sig landskapet i en fallande form ner mot sjön.
- De föreslagna slutna kvartersformerna i Mårbackaområdet och intill Ågesta Broväg bör omarbetas för att bättre ansluta sig till det karaktäristiska samspel mellan topografi, vegetation och byggnader som i övrigt kännetecknar Farsta.

De kulturhistoriska värdena skadas

I Farsta placerades en del av Televerkets laboratorier i ett gigantiskt komplex, som uppfördes under åren 1958 – 1964. Arkitekt var Bengt Hidemark och för Mårbackadelen även Göran Danielsson. För utformningen av landskapet i Vitsand svarade Walter Bauer och för utemiljön i Mårbackadelen svarade Sven Olof Nyberg. Med sina fyra stora skivhus längs Nynäsvägen, och med det 86 meter höga telekommunikationstornet, utgör anläggningen ett landmärke i trakten och ett utmärkt exempel på en storarbetsplats i en ABC-stad. Det är också ett industrihistoriskt minnesmärke av mycket stor betydelse. Telekomindustrin är en av Sveriges viktigaste. Det här är ett väl sammanhållet komplex som är väl synligt från långt håll, inte minst från motorvägen. Det är av största vikt att områdets industrihistoriska värde ska kunna avläsas även i en framtid. Teletornet skall därför bevaras och skivhusen får inte förvanskas.

Televerkets tidigare område i Vitsand med Teletornet är grönklassificerat av Stadsmuseet. Mårbackaområdet är blåklassat, med grönklassad vaktpaviljong och gulklassade baracker.

I den gedigna kulturhistoriska utredningen som utgör underlag till detaljplaneförslaget analyseras hur känsliga de olika delarna är för förändringar. Såväl de höga lamellhusen som teletornet har hög känslighet för förändringar - man skriver att tornet "fulländar kompositionen". Det är också klart uttalat att en rivning av tornet skulle minska det kulturhistoriska värdet.

Samfundet S:t Erik finner det anmärkningsvärt att uppgifterna om teletornets kulturhistoriska kvalitéer och känslighet för förändringar enligt den kulturhistoriska analysen inte återges i planbeskrivningen (sid 17). Tornet är inte heller markerat på kartan. Det omnämns sällan.

- Samfundet S:t Erik anser att det aktuella planförslaget är förödande för den emblematiske bebyggelsen med skivhusen och teletornet i Visandsområdet. Hela karaktären förvanskas om skivhusen byggs samman på föreslaget sätt och om teletornet rivs. Teletornet är en oerhört viktig del av anläggningen och nödvändig för att förstå dess historia.
- Rivningsförbud för Teletornet bör införas i planen.

Sammanfattande slutsatser

Samfundet S:t Erik anser att Stadens ambitioner att utveckla Farsta till en lika stor stad som Eskilstuna, och att vända stadsdelen mot Drevviken och Magelungen, ställer krav på kraftfulla insatser för att vid källan komma till rätta med miljöstörningarna från Nynäsvägen (Rv 73). Förslaget att bygga höga och slutna bebyggelsekvarter intill vägen för att skydda mot buller är oacceptabelt. Det strider mot Farstas värdefulla stadsbyggnadstradition, förstör kulturhistoriska värden och försvagar kontakten mellan Farsta/Larsboda och Drevviken.

Samfundet S:t Erik anser att det redovisade planförslaget inte heller motsvarar de övergripande målen i *Programmet för Tyngdpunkt Farsta*. Planförslagets förstärkta barriär längs Nynäsvägen, tillsammans med karaktären på den föreslagna nybebyggelsen där, riskerar att skapa socioekonomisk segregation inom Farsta.

- Nynäsvägen är det stora problemet. Staden uppmanas att samarbeta med Trafikverket och Regionens trafikförvaltning för att finna lösningar som minskar miljöstörningar och barriäreffekter från Nynäsvägen och som förbättrar kollektivtrafikförsörjningen.
- Bebyggelse, utemiljö och lokalt vägnät i området intill Nynäsvägen bör utformas så att sambanden mellan områdena på Farstasidan och Drevvikensidan förstärks.
- Kraftfullare lösningar än de gång- och cykelbroar som föreslagits måste utvecklas för att länka ihop bebyggelsen i Farsta och Larsboda med områdena längs Drevvikens stränder.
- Förslagen till nya höga byggnader mellan skivhusen intill Nynäsvägen i Vitsand måste utgå.
- Teletornet får inte rivas. Rivningsförbud skall införas i planen.
- Förslagen till ny bebyggelse i slutna kvartersformer vid Ågesta Broväg och öster om Televerkets tidigare lokaler i Mårbackaområdet bör omarbetas i enlighet med de principer om hus i park som karaktäriserar övriga Farsta.
- Vitsandsstråket ska knytas ihop med gång- och cykelstråken vid Farstaängen och mot Farsta Centrum.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Jonas Berglund
Styrelseledamot

Suzanne Lindhagen
Styrelseledamot